

Հ Ա Շ Վ Ե Տ Վ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2020 թ. գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին

1. Կարևորագույն արդյունքները.

«Հայոց պետականության հիմնախնդիրները հնագույն ժամանակներից մինչև 1918թ.» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ ակ. Ա. Մելքոնյան) արխիվային վավերագրերի, վիճակագրական տվյալների, մամուլի և գիտական գրականության հիման վրա լուսաբանվել են Երևանի նահանգի վարչաժողովրդագրական նկարագրին, տնտեսական կյանքին վերաբերող խնդիրները:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն ժամանակաշրջանում: Հայկական հարց և Հայոց ցեղասպանություն» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան) հարուստ փաստական հիմքի վրա լուսաբանվել է 1920-1930-ական թվականներին քեմալական Թուրքիային և Խորհրդային Ադրբեջանին բռնակցված հայկական տարածքների հիմնախնդիրը, որով հնարավորություն է ընձեռվում պատկերացում կազմել Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության սահմանների ձևավորման ընթացքի վերաբերյալ: Այն հավասարապես կարևոր և արդիական նշանակություն ունի ինչպես պատմագիտական, այնպես էլ քաղաքագիտական տեսանկյունից:

Լուսաբանվել է հնագույն ժամանակներից Միջագետք(Իրաք)ի տարածքում բնակություն հաստատած հայերի գործունեությունը և նրանց գրաված դիրքը:

2. Բազային ֆինանսավորմամբ ստացված արդյունքները.

«Հայոց պետականության հիմնախնդիրները հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ ա. Ա. Մելքոնյան) հրատարակվել են.

- Հենրիկ Սվազյանի «Հայ-ադվանսական եկեղեցական հարաբերությունները 2-8-րդ դարերում» մենագրությունը, որտեղ պարզաբանվել են քրիստոնեության՝ Ադվանք ներթափանցման, ճանաչման ու դավանաբանական խնդիրները և լուսաբանվել են երկու հարևան երկրների՝ Մեծ Հայքի ու Ադվանքի նույնադավան եկեղեցիների փոխհարաբերությունները պատմականորեն առաջացած տարբեր դարափուլերում: Աշխատությունում վեր են հանվել և իրենց լուծումը ստացել պատմագիտության մեջ զանազան մեկնաբանություններ ստացած հարցեր, քննադատվել են մտացածին տեսակետներ և մտցվել ճշգրտումներ:

- Սուրեն Սարգսյանի «Միհրան Տամատյանի հրապարակախոսությունը» աշխատությունը, որտեղ լուսաբանվել է ազգային-ազատագրական պայքարի մարտիկ, հասարակական-քաղաքական և կուսակցական գործիչ, գրող, թարգմանիչ, մանկավարժ Միհրան Տամատյանի հրապարակախոսությունը:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն ժամանակաշրջանում: Հայկական հարց և Հայոց ցեղասպանություն» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան) հրատարակվել են.

- Արարատ Հակոբյանի «Միացյալ և Անկախ Հայաստանի գաղափարը Հայոց պատմության հոլովույթում» աշխատությունը, որտեղ փորձ է արվել բացահայտել Միացյալ Հայաստանի գաղափարի պատմական ակունքները, ցույց տալ դրա հետագա ընթացքը, նոր ժամանակներում Հայաստանի երկու հատվածների միավորման ուղղությամբ հայ հասարակական-քաղաքական և պետական շրջանակների ձեռնարկած քայլերը, միջազգային ատյաններում ծավալված քննարկումներն ու պայմանագրային ձևակերպումները:

- Արարատ Հակոբյանի «Հ. Յ. Դաշնակցություն կուսակցությունը լուծարելու Հայկոմկուսի փորձերը (1920-ական թթ.)» մենագրությունը, որը հնարավորություն է ընձեռում հետևելու 1920-ական թվականների այն գործընթացին, թե ինչպես Հայկոմկուսը (ՀԿ(բ)Կ) Ռուսաստանի կոմունիստական (բոլշևիկյան) կուսակցության (ՌԿ(բ)Կ) օրինակով ու նմանակմամբ Հայաստանում իր մենիշխանությունը հաստատելու ճանապարհին, պայքարի բոլոր ձևերի ու միջոցների գործադրմամբ, փորձել է դրսից և ներսից, թե՛ Հայաստանում և թե՛ գաղթաշխարհում քայքայել ու լուծարել իր գաղափարաքաղաքական գլխավոր ախոյան ՀՅ Դաշնակցություն կուսակցությանը: Աշխատության վերջում (հավելվածի ձևով) ներկայացված է ՀՀ առաջին վարչապետ Հովհաննես Քաջազնունու անձնական ողբերգությունը:

- Կլիմենտ Հարությունյանի «Адмирал флота Советского Союза, Герой Советского Союза Иван Степанович Исаков» մենագրությունը, որտեղ արխիվային նորահայտ փաստաթղթերի, համապատասխան գրականության և մամուլի նյութերի հիման վրա լուսաբանվել է Խորհրդային Միության հերոս ադմիրալ Իվան (Հովհաննես) Ստեփանի Իսակովի (Տեր-Իսահակյան) կենսագրությունը, բացահայտվել են նրա ռազմական, գիտական և գրական գործունեության նոր էջեր:

- Արծվի Բախչինյանի, Բարբաթ Լուկա Յոկսիմովիչի «Јермени и срби кроз историју. Огледи о јерменско-српским историјско-културним везама од средњег века до данас» աշխատությունը, որի առաջին մասը ներկայացնում է հայ-սերբական պատմամշակութային կապերը (վաղ միջնադարից մինչև Բ. աշխարհամարտ), երկրորդ մասը՝ հայ-սերբական պատմամշակութային կապերը 20-րդ դարի վերջին-21-րդ դարի սկզբին, Բելգրադի Սերբ-հայկական ընկերության գործունեությունը և հայ համայնքի գործունեությունը Սերբիայում: Հատորը եզրափակվում է «Սերբահայ դիմաստեղծում», որտեղ ներկայացված են 13 սերբահայ անձինք և ընտանիքներ:

«Աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Ա. Շահնագարյան) հրատարակվել են.

- Լիլիթ Հովհաննիսյանի «Հայկական հարցի 1915–1923 թթ. պատմության հիմնահարցերի լուսաբանումը հայաստանյան պատմագիտության մեջ (1991–2015 թթ.)», աշխատությունը, որտեղ ներկայացվել է 1991–2015 թթ. Հայաստանի Հանրապետությունում Հայկական հարցի 1915–1923 թթ. պատմության հիմնահարցերին նվիրված պատմագիտական հետազոտությունների արդյունքների, դրանց հեղինակների կարծիքների ու տեսակետների քննական վերլուծություն:

- Մարիամ Հովսեփյանի «Հայ գաղթականների և որբերի հիմնախնդիրները Կ.Պոլսի «Ճակատամարտ» օրաթերթում (1918-1923 թթ.)» աշխատությունը, որտեղ ներկայացվել են հայ գաղթականների և որբերի հիմնախնդիրները, Հայաստանի առաջին հանրապետության և Թուրքիայի պետական ու հայ ազգային կառույցների կողմից դրանց լուծման նպատակով իրականացված ծրագրերն ու նախաձեռնված կարևոր ձեռնարկները: Պարբերականի հավաքածուն կարող է ծառայել որպես սկզբնաղբյուր, քանի որ թերթի էջերում առաջին ձեռքից տպագրվել են Հայկական հարցին ու մասնավորապես հայ գաղթականների ու որբերի հիմնախնդիրներին վերաբերող բազմաթիվ փաստաթղթեր:

3. Թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված արդյունքները.

«Խորհրդային Հայաստանի առօրյա կյանքի «սպիտակ էջերը» (1940-1960-ական թվականներ)» գիտահետազոտական թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան) հրատարակվել է 5 գիտական հոդված, գիտաժողովներում ներկայացվել է 1 զեկուցում: Հրատարակվել է «Խորհրդային Հայաստանի առօրյա կյանքի «սպիտակ էջերը» (1940-1960-ական թվականներ)» խորագրով հոդվածների ժողովածու, որտեղ

ուսումնասիրվել են Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին խորհրդահայ գյուղի առօրյան, հետպատերազմյան առաջին տարիներին Հայկական ԽՍՀ միլիցիայի աշխատակիցների առօրյա կյանքը, մանրամասներ են բացահայտվել համակարգում տեղ գտած թերությունների (կոռուպցիա, պաշտոնական դիրքի չարաշահում, պետական ունեցվածքի թալան և այլն) վերաբերյալ, 1946-1948 թթ. Մեծ հայրենադարձությանն ու Խորհրդային Հայաստանում հայրենադարձների առօրյային վերաբերող խնդիրները՝ նրանց տեղավորմանը, բնակարանային, առաջին անհրաժեշտության կենցաղային պայմաններով ապահովելու և ինտեգրման հարցերը, դրանից հետո հոգեբանական և կենցաղային մակարդակում ի հայտ եկած խնդիրներն ու դժվարությունները, տեղացի-հայրենադարձ և պետություն-հայրենադարձ հարաբերությունների ծալքերը, հայրենադարձների կողմից ԽՍՀՄ պետական սահմանը հատելու փորձերը: Ուսումնասիրության առանձին խնդիրներ են դարձել հետպատերազմյան առաջին տասնամյակներին Խորհրդային Հայաստանում խուլիգանության դրսևորումները, առանձնապես ծանր հանցագործությունների սոցիալ-իրավական հանգամանքները, խորհրդահայ հասարակությունում բարոյականության վերաբերյալ բնակչության մեջ տարածում գտած կենցաղային պատկերացումները, կանանց նկատմամբ իրագործված ընտանեկան բռնությունները, դրանց հիմնական առանձնահատկությունները և պատճառները, պետական ունեցվածքի մանր հափշտակությունների պրակտիկան, խորհրդային տոնի առօրյան և այլն:

«Գրատպությունը Արևելյան Հայաստանում. ցարական վարչակարգի հաստատումից մինչև Հայաստանի Հանրապետության խորհրդայնացումը (1828–1920 թթ.)» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Հ. Սուքիասյան) հրատարակվել է 4 գիտական հոդված, գիտաժողովներում ներկայացվել է 3 զեկուցում: Ուսումնասիրվել են 1820-ական թվականների կեսերից Շուշիում հաստատված Շվեյցարիայի Բազել քաղաքի բողոքական քարոզիչների՝ տեղում նախաձեռնած կրթական և հրատարակչական գործունեության դրդապատճառները, 1827 թ. Շուշիում հայկական ուսումնարանի և տպարանի հիմնադրման պատմությունը: Նոր տեղեկություններ են ի հայտ եկել Շուշիում տպագրված և գիտությանն անձանոթ գրքերի մասին (այդ թվում՝ պարզվել է տպարանի մինչ օրս անհայտ առաջին հրատարակության տվյալները): Ուսումնասիրության խնդիր է դարձել Անդրկովկասի տարածքում տպագրվող հայերեն գրքերի գրաքննության հարցը՝ նորովի բացահայտելով Ներսես արքեպիսկոպոս Աշտարակեցու գործունեությունը՝ իբրև

հայալեզու գրքերի հոգևոր գրաքննիչ, ինչը դուրս է մնացել ուսումնասիրողների տեսադաշտից: Ուսումնասիրվել են նաև 19-րդ դարավերջին և 20-րդ դարասկզբին Ս. Էջմիածնի և Գորիսի տպարաններում հրատարակված գրքերի թեմատիկ և բովանդակային ուղղվածությանը վերաբերող հարցերը, տպագրական գործի կազմակերպումը, գրքերի տարածման ու ունեցած մշակութային ազդեցության խնդիրը:

4. Կիրառական մշակումներ /չկան/

5. Ինստիտուտի կողմից 2020 թ. հրապարակումների ցանկը

Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր

1. Բախչինյան Արծվի, Յոկսիմովիչ Բարբաթ Լուկա, Հայերը և սերբերը պատմության քառուղիներում: Հայ-սերբական պատմամշակութային կապերի պատմությունից (միջնադարից մինչև այսօր), Բելգրադ, «Պեշիչ և որդիներ» հրատ., 2020, 173 էջ:
2. Եսայեան Զապել, Ժողովրդի մը հոգեվարքը (Աքսորեալ հայերը Միջագետքի մէջ) (կազմ., առաջաբանի և ծանոթ. հեղինակ Ա. Զաքարյան), Ե., «Էդիթ Պրինտ» հրատ., 2020, 180 էջ:
3. Խաչատրյան Կ.Հ., Սուքիասյան Հ.Կ., Բաղայան Գ.Մ., Հայկական տարածքների բռնակցումը Թուրքիային և Խորհրդային Ադրբեջանին 1920–1930-ական թվականներին, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 187 էջ + 1 ներդիր և 2 քարտեզ:
4. Խորհրդային Հայաստանի առօրյա կյանքի «սպիտակ էջերը» (1940-1960-ական թվականներ) (հոդված. ժող., խմբ. Կ. Խաչատրյան), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 200 էջ:
5. Կարապետյան Ա.Հ., Մ. Փորթուգալյանը և «Արմենիան» հայ ազգային-ազատագրական պայքարում, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 321 էջ:
6. Հակոբյան Ա.Մ., Հ. Յ. Դաշնակցություն կուսակցությունը լուծարելու Հայկոմկուսի փորձերը (1920-ական թթ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 430 էջ:
7. Հակոբյան Ա.Մ., Միացյալ և Անկախ Հայաստանի գաղափարը Հայոց պատմության հոլովույթում, Ե., «Լուսակն» հրատ., 2020, 212 էջ:
8. Հարությունյան Կ.Ա., Կենսամատենագիտություն, Ե., «Էդիթ Պրինտ», 2020, 72 էջ+48 էջ ներդիր:
9. Հարությունյան Հ.Մ., Երևանի նահանգի վարչաժողովրդագրական պատկերը, արհեստներն ու առևտուրը, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 241 էջ:

10. Հարությունյան Հ.Ս., Կենսամատենագիտություն (կազմ.՝ Հ. Սուքիասյան, Լ. Գրիգորյան), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 31 էջ:
11. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Հայկական հարցի 1915–1923 թթ. պատմության հիմնահարցերի լուսաբանումը հայաստանյան պատմագիտության մեջ (1991–2015 թթ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 384 էջ:
12. Հովսեփյան Մ.Վ., Հայ գաղթականների և որբերի հիմնախնդիրները Կ. Պոլսի «Ճակատամարտ» օրաթերթում (1918-1923 թթ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 192 էջ:
13. Մանուկյան Ա.Ս., Կենսամատենագիտություն (կազմ.՝ Հ. Սուքիասյան), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2020, 131 էջ:
14. Սարգսյան Ս.Թ., Միհրան Տամատյանի հրապարակախոսությունը, Ե., «Տիր» հրատ., 2020, 354 էջ:
15. Սևրի պայմանագիրն ու ԱՄՆ նախագահ Վ. Վիլսոնի իրավարար վճիռը. քննական հայացք 100-ամյա հեռավորությունից (հեղ. Ա.Ց. Մարուքյան, Ս.Ա. Պողոսյան, Ա.Ս. Հակոբյան, Գ.Գ. Մախմուրյան, Խ.Ռ. Ստեփանյան, Լ.Հ. Հովհաննիսյան, Ա.Ս. Սայիյան, Ք.Ֆ. Մելքոնյան, իմր. Գ.Ս. Խուրդինյան), Ե., «Լուսակն» հրատ., 2020, 252 էջ:
16. Օհանեան Ս.Տ., Միջագետք (Իրաք)ի Հայ Գաղթօճախը Վաղնջական Ժամանակներին մինչև XX դար, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 214 էջ:
17. Арутюнян К.А., Участие сынов Армянского народа в битве за Ленинград, (10 июня 1941 г.-9 августа 1944 г.), Ер., изд. “Зангак”, 2020, 168 с. + 24 иж.
18. Арутюнян К.А., Адмирал флота Советского Союза, Герой Советского Союза Иван Степанович Исаков, Ер., Институт истории НАН РА, 2020, 85 с.
19. Бахчинյан Арцви, Јоксимовић Барбат Лука, Јермени и срби кроз историју. Огледи о јерменско-српским историјско-културним везама од средњег века до данас. Превод са јерменског Ануш Балајан. Пешић и синови, Београд, 2020, 173 с.
20. Тунян В.Г., Ованес Туманян и Армянский вопрос, Ер., изд. “Чартарагет”, 2020, 164 с.
21. Margaryan E.H., The Euphrates frontier in the Byzantine period. Undergoing the new reality. At the joint of the world systems: from the history of contact zones of antiquity and modernity, Oxford, “Archaeopress”, 2020, p. 1-71. Collective monograph, Executive editor Margaryan E. H., Oxford, “Archaeopress”, 2020, p. 148.
22. خسروجا آناهيت ، سياست رسمی ترکان جوان در امپراتوری عثمانی در مورد نسل کشی آشور ، تهران ، انتشارات ماریف ، 2020 ، صفحه 221 (Խոսրոյնա Ա.Ռ., Օսմանյան կայսրությունում երիտթուրքերի վարած

պաշտոնական քաղաքականությունը ասորիների ցեղասպանության վերաբերյալ, Թեհրան, «Մաարիֆ» հրատ., 2020, 221 էջ):

23. العراقيون الارمن – قراءة في تاريخهم واثارهم في القرن العشرين – بغداد – منشورات مطبانية الارمن الارثوذكس في العراق – 2020 – صفحة 273 (Օհանեան Ս., Իրաքի հայերը. Պատմություն եւ հետեւանքներ 20-րդ դարուն (Թարգմանություն Վահե Յակոբեան: Վերստուգում եւ ներկայացում Դօքտ. Ջաուադ Էլ-Բեյեդանի, Պաղտատ, «Իրաքահայ Թեմի Կեդրոնական Թեմի Վարչութեան» հրատ., 2020, 273 էջ):

Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր որոնք լույս են տեսել 2020 թ., բայց թվագրված են 2019 թ. և դուրս են մնացել 2019 թ. Հաշվետվությունից

24. Աբրահամյան Հ.Բ., Խորհրդային Հայաստանը համազգային պայքարի տարիներին (1988-1990 թթ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2019, 284 էջ:

25. Հայոց պատմության հարցեր (զիտ. հոդված. ժող.), N20, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2019, 253 էջ:

26. Սվազյան Հ.Ս., Հայ-ադվանական եկեղեցական հարաբերությունները 2-8-րդ դարերում, Ս. Էջմիածին, «Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի» հրատ., 2019, 342 էջ:

Հոդվածներ, զեկուցումներ

1. Ադամյան Ն.Ս., Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերության պատմությունից (1881 թ.- 1914 թ. սեպտեմբեր), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2(214), 2020, էջ 97-112:

2. Ազատյան Շ.Խ., Ոսկյանների վկայաբանական գրույցի մատենագրական ու պատմական հենքը, Ե., «Բանբեր Մատենադարանի», N 29, 2020, էջ 126-146:

3. Ալեքսանյան Հ.Ս., Հայերը սարատովյան հողի վրա, Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 1 (19), 2020, էջ 226-228:

4. Ամիրջանյան Հ.Հ., Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցու վիրահայոց թեմը Ղուկաս Կարնեցի կաթողիկոսի օրոք, Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, 2020, N 3, էջ 46-60:

5. Ամիրջանյան Հ.Հ., Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տնտեսական դրությունը Ղուկաս Կարնեցու առաջնորդության շրջանում (1780–1799), Ե., «Հոգևոր Շիրակ. պատմական ուղի և արդիականություն», հոդվածների ժողովածու, 2020, էջ 17–26:

6. Ամիրջանյան Հ.Հ., Ղուկաս Կարնեցու գործունեությունը հոգևոր-վարչական կյանքի կանոնակարգման բնագավառում, Ե., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, N 2, 2020, էջ 19-28:
7. Ավագյան Բ.Ռ., «Հալէպ» հայրենակցական բարեսիրական հասարակական կազմակերպության աջակցությունը Սիրիայից հայրենադարձներին (2013-2018 թթ.), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2020, էջ 58-74:
8. Ավագյան Բ.Ռ., Միջազգային գիտաժողով «Օտար աղբյուրները հայկական գաղթավայրերի մասին» նվիրված Ղևոնդ Ալիշանի ծննդյան 200-ամյակին, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2020, էջ 280-283:
9. Ավագյան Բ.Ռ., ԱՄՆ-ի հայերը Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներին, «Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Երկրորդ աշխարհամարտին» (գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, գիտաժողովը կազմակերպված է ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության Գիտության պետական կոմիտեի «Հայաստանը 1920–1991 թթ.» ծրագրի շրջանակներում), Ե., 2020, էջ 210-226:
10. Ավետիսյան Ս.Ռ., Հայաստանի Կարմիր խաչի ընկերության գործունեությունը Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին, Ե., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, N 1, 2020, էջ 124-131:
11. Բաբլումյան Ա.Ռ., Արևմտյան Հայաստանի Դիարբեքի նահանգի հայ բնակչությունը համիդյան կոտորածների տարիներին, Ե., «Ցեղասպանագիտական հանդես», N 1, 2020, էջ 45-64:
12. Բաբլումյան Ա.Ռ., Համիդյան կոտորածները Դիարբեքի քաղաքում 1895 թ., Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 3, 2020, էջ 61-75:
13. Բաբլումյան Ա.Ռ., Հայերի փրկության գործը Խարբերդի և Դիարբեքի նահանգներում Հայոց ցեղասպանության տարիներին, Ե., «Հայերի փրկության գործը Մերձավոր Արևելքում 1915-1923 թթ. նյութերի ժողովածու», 2020, էջ 117-132:
14. Բախչինեան Ա.Հ., Դոմենիկո Սեստինիի վկայութիւնները հայերի մասին (ԺԸ. դարավերջ-ԺԹ. դարասկիզբ), Պէրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հտ. 40, 2020, էջ 833-838:
15. Բախչինյան Ա.Հ., Հայազգի դ'Օստոնը՝ Եվրոպայի խոշոր մոնոլիազետներից մեկը, «Հայագիտությունը Մոնոլիայում: Գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու», Ե., 2020, էջ 13-27:

16. Գասպարյան Դ.Վ., Գրական խմբակցությունները և գրապայքարը 1920-1930-ական թվականներին, «Խորհրդային Հայաստանը 1920-1930-ական թթ.» (գիտ. հոդված. ժող.), Ե., 2020, էջ 40-53:
17. Գասպարյան Դ.Վ., Գրական խմբակցությունների պատմություն (գիտ. հոդված. ժող.), Ե., «Գլաձոր-30», 2020, էջ 70-100:
18. Գասպարյան Դ.Վ., Խմբագրի խոսք, Ե., «Գրական վավերագրեր. 1920-1930-ական թվականներ», հտ. 1, 2020, էջ 1-3:
19. Գասպարյան Դ.Վ., Հայրենական մեծ պատերազմի տարիների հայ գրականությունը, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2020, էջ 42-59:
20. Գինոսյան Ն.Լ., «Տեղեկագիր հարստահարութեանց» Օսմանյան կայսրության հայաբնակ գավառների վերաբերյալ, Ե., «Регион и мир», N 4, 2020, էջ 39-47:
21. Գևորգյան Զ.Հ., Օժիտը և ամուսնական ունեցվածքի բաժանումը Կիլիկյան Հայաստանի իրավական փաստաթղթերում և առօրեականության մեջ, Ե., «Բանբեր Մատենադարանի» N 29, 2020, էջ 375-388:
22. Դանիելյան Մ.Դ., «Պատմաբանասիրական հանդես»-ի հիմնադիր խմբագիրը (ակադեմիկոս Մ.Գ. Ներսիսյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1(213), 2020, էջ 3-23:
23. Երանոսյան Մ.Մ., Հ. Զավրիյանի գործունեությունը Էրզրումում (1916 թ. հուլիս-սեպտեմբեր), Ե., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, N 2, 2020, էջ 142-150:
24. Զաքարյան Լ.Ս., Ժողովրդական պատգամավորների տեղական խորհուրդների գործունեությունը 1991-1992 թթ., Ե., «Регион и мир», N 1, 2020, էջ 76-82:
25. Զաքարյան Լ.Ս., Տեղական ինքնակառավարման համակարգի կարգավորման փորձերը 1991-1994 թթ., Ե., «Регион и мир», N 6, 2020 էջ 94-101:
26. Թամարյան Զ.Լ., Արևելյան Վրաստանի միացումը Ռուսաստանին վրաց պատմագիտության գնահատմամբ, Ստեփանակերտ, «Պատմություն և քաղաքականություն. կեղծարարություն, ֆոբիա, առասպելաստեղծություն» միջազգ. գիտաժող. նյութ., 2020, էջ 180-188:
27. Թաջիրյան Է.Խ., Ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյանի 90-ամյակին նվիրված գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3, 2020, էջ 264-269 (գրախոսություն):

28. Թինոյան Դ.Ֆ., Միարար հակամիարար պայքարի սկզբնավորումը 14-րդ դարասկզբին և Սսի 1307 թ. ժողովը, Ե., «Աստվածաբանական և կրոնագիտական հոդվածների ժողովածու», Գ, 2020, էջ 147-160:
29. Թոխաթյան Կ.Ս., Արագած լեռան և շրջակայքի ժայռապատկերները (Պողոս Խաչատրյանի 90-ամյակին նվ. միջազգ. գիտաժողովի նյութ. ժող.), Ե., 2020, էջ 344-361:
30. Թունյան Վ.Գ., Խրիմյան Հայրիկի հովվապետությունը և ռուսական ինքնակալությունը 1893-1896 թթ., Ե., «Գավառի պետական համալսարանի գիտական հոդվածների ժողովածու», N 9, 2020, էջ 112-120:
31. Խառատյան Ա.Ա., Դավիթ-Դանիելյան ներհակությունը Զմյուռնիայում և Կոստանդնուպոլսում, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N2, 2020, էջ 9-24:
32. Խառատյան Ա.Ա., «Լրաբերը» 80-ամյա հեռավորությունից, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3, 2020, էջ 13-16:
33. Խուդանյան Հ.Հ., Ակադեմիկոս Նիկոլոզ Բերձենիշվիլու հուշերը Ի. Վ. Ստալինի հետ հանդիպման մասին (1945 թ. հոկտեմբեր, Սոչի), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2020, էջ 213-232:
34. Խուդինյան Գ.Ս., «Քրիստափոր Միքայելեանի ժառանգությունը» (առաջաբանը՝ «Քրիստափոր Միքայելեանի անտիպ նամակները», հրատարակութեան պատրաստութիւն, խմբագրութիւն եւ ծանօթագրութիւններ՝ Երուանդ Փամպուքեանի), Ե., «Լուսակն», 2020, էջ 5-11:
35. Խուդինյան Գ.Ս., Համաշխարհային ճգնաժամը և մենք, Ե., «Վէմ» համահայկական հանդես, N2(70), 2020, էջ 329-353:
36. Խուդինյան Գ.Ս., Հայաստանը հաղթելու է, Ե., «Վէմ» համահայկական հանդես, N 3(71), 2020, էջ 3-12:
37. Խուդինյան Գ.Ս., Սևրի հետագիծը, Ե., «Վէմ» համահայկական հանդես, N1(69), 2020, էջ 3-7:
38. Խուդինյան Գ.Ս., Վարանդ Փափազյանի «Հայ ազգային ռազմավարությունը»: Մի մոռացված գրքույկի և նրա անմոռաց հեղինակի մասին, Ե., «Վէմ» համահայկական հանդես, N3(71), 2020, էջ 283-290:
39. Խուդինյան Գ.Ս., Քրիստափորի կտակը, Ե., «Վէմ» համահայկական հանդես, N2(70), 2020, էջ 3-9:

40. Կարապետյան Ա.Հ., «Բազմավէպը»՝ որպես հայկական հնագույն հանդես, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N3, 2020, էջ 37-47:
41. Կարապետյան Ա.Հ., Հայ մամուլի գործառույթների և նշանակության իմաստավորումը Մ. Փորթուգալյանի «Արմենիա» պարբերականի էջերում, «Հայ մամուլի դերը ազգային արժեհամակարգի ձևավորման և պահպանման գործում. ընտանիք, հայրենիք, եկեղեցի» գիտաժողովի նյութեր (Նյութեր հայ մամուլի 225-ամյակին նվիրված գիտաժողովի (28-29 նոյեմբերի 2019 թ.), Ե., «Գիրք» հրատ., 2020, էջ 199-205:
42. Կարապետյան Ա.Հ., Մկրտիչ Խրիմյանը որպես ազգային զարթոնքի ռահվիրա, Ե., «Գիտության աշխարհում» հանդես, N4, 2020, էջ 8-15:
43. Հակոբյան Ա.Ս., 1920 թ. թուրք-հայկական պատերազմի սանձազերծման հարցի շուրջ (պատերազմի 100-ամյակի առթիվ), Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 3, 2020, էջ 215-227:
44. Հակոբյան Ա.Ս., 1920 թ. թուրք-հայկական պատերազմի սկսման օրվա հարցի շուրջ (պատերազմի 100-ամյակի առիթով), Ե., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, N 1, 2020, էջ 108-117:
45. Հակոբյան Ա.Ս., Ա-ԴՈ, Հայության երկունքը, Ե., ՀՀ ԳԱԱ, պատմ. ինստ., 2019, 765 էջ, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2020, էջ 234-246 (գրախոսություն):
46. Հակոբյան Ա.Ս., Դրվագներ 1915 թ. արևմտահայության ինքնապաշտպանական կռիվներից, Ե., «Դրօշակ», N 4, 2020, էջ 21-23:
47. Հակոբյան Ա.Ս., ՀՀ պետաիրավական կառուցվածքի ազգային-ժողովրդավարական բնույթը (1918-1920 թթ.) (պատմական զուգահեռներ 1-ին և 3-րդ հանրապետությունների միջև), մաս 1-ին, Ե., «Դրօշակ», N 5, 2020, էջ 14-17:
48. Հակոբյան Ա.Ս., ՀՀ պետաիրավական կառուցվածքի ազգային-ժողովրդավարական բնույթը (1918-1920 թթ.) (պատմական զուգահեռներ 1-ին և 3-րդ հանրապետությունների միջև), մաս 2-րդ, Ե., «Դրօշակ», N 6, 2020, էջ 20-24:
49. Հակոբյան Ա.Ս., ՄԱՐՏԻ 16, ԹԵ՞ 18. Մոսկվայի 1921 թ. ռուս-թուրքական՝ 1921 թ. պայմանագրի ստորագրման ժամկետների շուրջ, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N 1(69), 2020, էջ 213-222:
50. Հակոբյան Ա.Ս., Նորահայտ գաղտնի տեղեկատու ցուցակ Հ. Յ. Դաշնակցություն և Ա.Դ Հնչակյան կուսակցությունների գործիչների ու կուսակցական կառույցների մասին (1940-ական թթ.), Ե., «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N 128, 2020, էջ 135-159:

51. Հայրապետյան Կ.Պ., Միացյալ Հայաստանի հարցը Հայաստանի Հանրապետության իշխանությունների հետ արևմտահայ Գործադիր Մարմնի հարաբերություններում, Ե., «Բանբեր Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի», N 1, 2020, էջ 198-218:
52. Հայրապետյան Կ.Պ., Տունդարձի հարցում արևմտահայ Գործադիր Մարմնի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործակցության մասին, Ե., «Բանբեր Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի», N 1, 2020, էջ 200-217:
53. Հարությունյան Կ.Ա., Արցախի պատմության նվիրյալը, պատմական գիտությունների դոկտոր պրոֆեսոր Հրանտ Աբրահամյանին, Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», N 40, 2020, էջ 893-894:
54. Հարությունյան Կ.Ա., Երևանի պետական համալսարանն ու համալսարանականները Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին (1941-1945 թթ.), Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 2, 2020, էջ 230-233:
55. Հարությունյան Կ.Ա., Հայ ժողովուրդը Հայրենական մեծ պատերազմին և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին, Ե., «Գիտության աշխարհում» հանդես, N 3, 2020, էջ 12-22:
56. Հարությունյան Կ.Ա., Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի պատմական նշանակությունը և հայ ժողովրդի ավանդը այդ հաղթանակում, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2020, էջ 13-39:
57. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Վահան Մելիքյան. Արևմտահայ հասարակական-քաղաքական կյանքը 1917–1918 թթ.: Էրզրումի պաշտպանությունը և անկման պատճառները 1918 թ., Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1 (213), 2020, էջ 242–248 (գրախոսություն):
58. Հովհաննիսյան Լ.Հ., 1918-1920ի Հայկական Պետականութեան եւ Ազգային Միասնութեան Հիմնահարցերի Լուսաբանումը ՀՀ Պատմագրութեան Մէջ (1991–2019), Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», N 40, 2020, էջ 63-82:
59. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Հայկական հարցի 1919–1920 թթ. պատմության լուսաբանումը Հայաստանի պատմագրության մեջ (1991–2019 թթ.), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1 (213), 2020, էջ 60-80:
60. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Արարատ Հակոբյան. Միացյալ և Անկախ Հայաստանի գաղափարը Հայոց պատմության հոլովույթում, Ե., «Լուսակն», 2020, 212 էջ, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3 (215), 2020, էջ 250-255 (գրախոսություն):

61. Հովսեփյան Մ.Վ., Ազգային վրեժի արդարահատույցը. Սողոմոն Թեհլիրյան, Ե., «Դրօշակ», N3, 2020, էջ 40:
62. Հովսեփյան Մ.Վ., Ընտանիք, հայրենիք, եկեղեցի եռամիասնությունը Կ. Պոլսի «Ճակատամարտ» օրաթերթի էջերում (1918-1924 թթ.), «Հայ մամուլի դերը ազգային արժեհամակարգի ձևավորման և պահպանման գործում. ընտանիք, հայրենիք, եկեղեցի» գիտաժողովի նյութեր (Նյութեր հայ մամուլի 225-ամյակին նվիրված գիտաժողովի (28-29 նոյեմբերի 2019 թ.), Ե., «Գիրք» հրատ., 2020, էջ 58-66:
63. Հովսեփյան Մ.Վ., Հայ-թուրքական պատերազմը «Ճակատամարտի» էջերում (1920 թ.), «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», N 33, Ե., 2020, էջ 260-273:
64. Հովսեփյան Մ.Վ., Հայ-վրացական պատերազմը «Ճակատամարտ» օրաթերթում, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N3, 2020, էջ 47-60:
65. Ղամբարյան Ա.Վ., Գ. Փաստրմաճյանի հաղորդումը ԱՄՆ Սենատի Արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի ենթահանձնաժողովում (հոկտեմբեր, 1912 թ.), Ե., “Регион и мир”, N 6, 2020, էջ 89-93:
66. Մախմուրյան Գ. Գ., Մի քանի նկատառում, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (214), 2020, էջ 285-286:
67. Մախմուրյան Գ.Գ., Հովհաննես Թումանյանի մասնակցությունը Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական առաքելությանը Բաթումում (1918թ. հուլիսի 3-5), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2020, էջ 17-30:
68. Մաղալյան Ա.Վ., Ղարաբաղի Իբրահիմ խանի սպանության հարցի շուրջ, Ե., «Բանբեր Մատենադարանի», N 29, 2020, էջ 273–286:
69. Մարուքյան Ա.Ց., Թուրքիայի արյունոտ ձեռքը Ղարաբաղում. Շուշիի ջարդերի 100-ամյակի կապակցությամբ, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N 2(70), 2020, էջ 235-250:
70. Մարուքյան Ա.Ց., Հայաստանի և հայության անժամանցելի իրավունքները Սևրի պայմանագրի հողվածներում, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N 3(71), 2020, էջ 291 (I)-XXIV:
71. Մարուքյան Ա.Ց., Սևրի պայմանագիրը որպես պահանջատիրության իրավաբաղաքական հիմքերից մեկը, Ե., «Գիտական Արցախ», N 3 (6), 2020, էջ 9-24:
72. Մելիքյան Վ.Հ., Սեյմի օրենսդրական գործունեությունը (1918թ. մարտ-ապրիլ), Ե., «Աստվածաբանական և կրոնագիտական հողվածների ժողովածու», 2020, էջ 189-198:

73. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայկական ազգային-պետական կազմավորումների ձևավորման խնդիրը 1920-ական թթ. սկզբին, Խորհրդային Հայաստանը 1920–1930-ական թվականներին (գիտաժող. զեկ. ժողովածու), Ե., 2020, էջ 13–27:
74. Մկրտչյան Կ.Գ., «Հայաստանի Հանրապետություն-Իրանի Իսլամական Հանրապետություն տնտեսական բազմակողմ գործակցությունը՝ որպես տարածաշրջանի անվտանգության գործոն», Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հտ. Խ., 2020, էջ 711-739:
75. Մկրտչյան Կ.Գ., Արտագաղթը և կրթական խնդիրները Իրանի հայ համայնքում, Ե., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, N 2, 2020, էջ 274-281:
76. Շագոյան Ա.Շ., Հայ-տաջիկական հարաբերությունները հետխորհրդային տարիներին, Ստեփանակերտ, «Պատմություն և քաղաքականություն. Կեղծարարություն, ֆոբիա, առասպելաստեղծություն» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, 2020, էջ 170-179:
77. Շահնագարյան Ա.Ի., Ուտի գավառը, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 2, 2020, էջ 26-42:
78. Շահնագարյան Ա.Ի., Խորանաշատի վարդապետարանը, Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 3, 2020, էջ 31-45:
79. Սահակյան Ռ.Օ., Սարգսյան Ռ.Հ., Էջեր Խորհրդային Հայաստանում բանվորագյուղացիական միլիցիայի կազմավորման պատմությունից (միլիցիայի կանոնադրությունը), Ե., «Բանբեր Հայաստանի արխիվների» գիտական ժողովածու, N (1)128, 2020, էջ 24–38:
80. Սահակյան Ռ.Օ., Կամավորական Սուրեն Չենտիկյանի հուշերը Առաջին համաշխարհային պատերազմի ռուս-թուրքական ռազմաճակատի մարտական գործողությունների մասին», Ե., «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N (2)129, 2020, էջ 139–167:
81. Սահակյան Ռ.Օ., Սարգսյան Ռ.Հ., Միլիցիայի դասընթացների կազմակերպումը Խորհրդային Հայաստանում (1920-ական թվականներ), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3(660), 2020, էջ 281-296:
82. Սահակյան Ռ.Օ., Թովմաս Նազարբեկյանի անտիպ հուշերը: Ռազմական գործողությունները Կովկասյան ճակատում 1914 թ. հուլիսից մինչև 1916 թ. ապրիլի 26-ը: Տետր 5 և 6: 1915 թ. օգոստոսի 14-ից մինչև 1915 թ. դեկտեմբերի 31-ը, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N 1(69), 2020, էջ 254–300:

83. Սահակյան Ռ.Օ., Թովմաս Նազարբեկյանի անտիպ հուշերը: Ռազմական գործողությունները Կովկասյան ճակատում 1914 թ. հուլիսից մինչև 1916 թ. ապրիլի 26-ը: Տետր 7 և 8: 1916 թ. հունվարի 1-ից մինչև փետրվարի 3-ը, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N 2(70), 2020, էջ 274–328:
84. Սայիյան Ա.Ս., Քրդական հարցը Փարիզի խաղաղության վեհաժողովում: Շերիֆ փաշայի առեղծվածը, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N 3(71), 2020, էջ 92-125:
85. Սարգսյան Ս.Թ., «Զարթոնք» օրաթերթը, Ե., «Регион и мир», N 2, 2020, էջ 113–122:
86. Սարգսյան Ս.Թ., «Պայքար» պարբերականի համառոտ նկարագիրը, Ե., «Регион и мир», N 1, 2020, էջ 70–75:
87. Սարգսյան Ս.Թ., «Վան-Տոսպ» պարբերականը, Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 1(19), 2020, էջ 49–62:
88. Սարգսյան Ս.Թ., Եղիկ ճերեզեան, Ժիրայր (Մարտիրոս պոյաճեան), Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 1(19), 2020, էջ 229-233 (գրախոսություն):
89. Սարգսյան Ս.Թ., Երեսունամյա Գլաձորի երեց նախորդը, Ե., «Регион и мир», N 4, 2020, էջ 48–54:
90. Սարգսյան Ս.Թ., Մ. Տամատյանի կյանքն ու գործունեությունը (նախակուսակցական փուլ), Ե., «Регион и мир», N 3, 2020, էջ 106–113:
91. Սարգսյան Ս.Թ., Միհրան Տամատյանի հրապարակախոսությունը «Փիւնիկ» թերթում, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 2(23), 2020, էջ 43–55:
92. Սարգսյան Ս.Թ., Մկրտիչ Խրիմյան (ծննդյան 200-ամյակի առթիվ), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 3 (24), 2020, էջ 5-19:
93. Սարգսյան Վ.Դ., Ջավախքի հիմնահարցը վրաց հասարակական-քաղաքական մտքի ընկալմամբ (ըստ 1999-2009 թթ. վրացական տպագիր մամուլի նյութերի), մաս 1, «Գիտական Արցախ» պարբերական, N3(6), 2020, էջ 54-69:
94. Սարգսյան Վ.Դ., Ջավախքի հիմնահարցը վրաց հասարակական-քաղաքական մտքի ընկալմամբ (ըստ 1999-2009 թթ. վրացական տպագիր մամուլի նյութերի), մաս 2, «Գիտական Արցախ» պարբերական, N 4(7), 2020, էջ 24-44:
95. Սուն Յզի, Երկ ոսգմարվեստի մասին, թարգմ.՝ պ.գ.դ., պահեստագործի մայոր Ռ. Սահակյանի, Նիկոլո Մաքիավելի, Տիրակալը (հատվածներ), թարգմանությունը իտալերենից՝ Գ.Ա. Բաղդասարյանի, Ե., ՀՀ պաշտպանության նախարարության ազգային հետազոտական համալսարան, 2020, 118 էջ, էջ 9–70:

96. Սուքիասյան Հ.Կ., «Արարատ» ամսագրի հրատարակումը վերսկսելու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ջանքերը 1920-ական թուականներին, Էջմիածին, «Էջմիածին» հանդես, Ա, 2020, էջ 75-88:
97. Սուքիասյան Հ.Կ., Հայ-թուրքական բանակցությունները Բաթումում 1918 թ. հուլիսին, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2020, էջ 50-61:
98. Սուքիասյան Հ.Կ., Ղազարյան Գ.Խ., Խորհրդային Հայաստանում հայրենադարձների տեղավորման և ինտեգրման գործընթացի պատմությունից (1946-1948 թթ.), Ստեփանակերտ, «Պատմություն և քաղաքականություն. Կեղծարարություն, ֆոբիա, առասպելաստեղծություն» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, 2020, էջ 160-169:
99. Սուքիասյան Հ.Կ., Պետոյան Ս.Հ., Այսրկովկասի հայկական գրատպությունը և Ներսես արքեպիսկոպոս Շահազիզյանը, Էջմիածին, «Էջմիածին» հանդես, Զ, 2020, էջ 116-125:
100. Ստեփանյան Գ.Ս., Բաքվի հայոց կուլտուրական միության պատմությունից, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 1, 2020, էջ 87-102:
101. Ստեփանյան Գ.Ս., Մովսես երեց Գորիսեցու ձեռագրական ժառանգությունը, Պէրուրթ «Հայկազեան հայագիտական հանդես», N 40, 2020, էջ 451-464:
102. Ստեփանյան Գ.Ս., Սիմեոն Տեր-Մինասյանի «Գաւառ» շաբաթաթերթը (Հայ մամուլի դերը ազգային արժեհամակարգի ձևավորման և պահպանման գործում. ընտանիք, հայրենիք, եկեղեցի (նյութ. հայ մամուլի 225-ամյակին նվիրված գիտաժողովի (28-29 նոյեմբերի 2019 թ.), Ե., «Գիրք» հրատ., 2020, էջ 274-288:
103. Վարդանյան Ա.Ս., Մանվել Մամիկոնյանը Մեծ Հայքի թագավորության խնամակալ և կառավարիչ, Ե., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, N 1, 2020, էջ 62-70:
104. Վարդանյան Ա.Ս., Մամիկոնյանների գործունեությունը 338–358 թթ., Ե., «Բանբեր Երևանի համալսարանի», N 2, 2020, էջ 17-32 :
105. Վարդումյան Գ.Դ., Ժողովրդական քրիստոնեության դրսևորումները հայոց տոնական կյանքում, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2020, էջ 163-186:
106. Վարդումյան Գ.Դ., Պատմական դարաշրջանի թումանյանական ընկալումը Հայրենիք–Աստված–Տիեզերք եռամիասնության հարացույցում (Պողոս Խաչատրյանի 90-ամյակին նվ. միջազգ. գիտաժող. նյութ. (Վանաձոր, 14 նոյեմբերի, 2019)), Ե., 2020, էջ 386-398:

107. Վարդույան Գ.Դ., Հոգեպաշտական հավատալիքները հայոց մեջ, «Գրականության և մշակույթի արդի հիմնախնդիրներ», Երևանի Բրյուսովի անվ. պետ. լեզվահասարակագիտ. համալսարան, Պրակ ԺԲ, Ե., 2020, էջ 10-21:
108. Քոսյան Լ.Ս., Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքարանի որբախնամ գործունեության պատմությունից (1890–ական թթ.), Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 2(20), 2020, էջ 94–101:
109. Քոսյան Լ.Ս., Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերության Երևանի մասնաճյուղի ցուցաբերած օգնությունը հայ փախստականներին (1896–1899 թթ.), Ե., «Հոգևոր Շիրակ. պատմական ուղի և արդիականություն» հոդված. ժողովածու, 2020, էջ 177–184:
110. Օհանեան Ս.Տ., Միջազգետքի Հայկական կազմակերպություններուն գործունեութիւնը Գաղթականութեան փրկութեան եւ որբահաւաքի աշխատանքներուն 1916-1923 թթ., - (Հայերի փրկութեան գործը Մերձաւոր Արեւելքում 1915-1923 թթ.) Միջազգային գիտաժողով 8-9 Նոյեմբեր 2019 կազմակերպուած Յեղասպանութեան Թանգարան-Ինստիտուտի կողմէն, Յօդուածներու ժողովածու), Ե., 2020, էջ 92-115:
111. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Սուրիական ճեզիրէն եւ նորագաղթ հայերը (ԹԷԼ Պրագ), Էջմիածին, «Էջմիածին», ՀԷ. տարի, Դ, 2020, էջ 92-116
112. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Սուրիահայ Եփրատ հրատարակչական ընկերութեան ծնունդն ու «Եփրատ» հայաթերթը 1927-1930 թթ. (Հայ մամուլի դերը ազգային արժեհամակարգի ձևավորման և պահպանման գործում. ընտանիք, հայրենիք, եկեղեցի (նյութեր հայ մամուլի 225-ամյակին նվ. գիտաժողովի (28-29 նոյեմբերի 2019 թ.), Ե., «Գիրք» հրատ., 2020, էջ 206-217:
113. Арутюнян К.А., Адмирал флота Советского Союза, герой Советского Союза Иван Степанович Исаков, Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 2, 2020, էջ 23-27:
114. Арутюнян К.А., Армянский народ в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг., Ե., «Հայագիտության հարցեր» հանդես, N 2, 2020, էջ 3-22:
115. Арутюнян К.А., Вклад Армянского народа в победу в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг.), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 2, 2020, էջ 5-25:
116. Арутюнян К.А., Участие Армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг.), М., “Постсоветские исследования“, т. 3, N 5, 2020, с. 393-402.

117. Григорян С.М., Исламский крайний радикализм в кавказском регионе России (1990–2015 гг.), Ե., «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», XXXIII, N 2, 2020, էջ 155-173:
118. Маргарян Е.Г., Або Тбилели. Арабский парфюмер–протектор Тифлиса, Новосибирск–Москва, “Критика и семиотика”, вып. 2, с. 286-301.
119. Маргарян Е.Г., Британский френч как зеркало русской революции или язык одежды советских лидеров от Ленина до Горбачева, Томск, “ПРАΞΗΜΑ”, вып. 2 (24), 2020, с. 112-136.
120. Маргарян Е.Г., Язык и письменность как политический инструмент. “Умная сила” против варварской интервенциональности, Ер., “CAUCASO-CASPICA”, вып. V, 2020, с 57-128.
121. Марукян А.Ц., Положения Севрского договора, непосредственно и косвенно касающиеся восстановления нарушенных прав армянского народа и нанесенного ему материального ущерба вследствие геноцида, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2020, էջ 3-20:
122. Марукян А.Ц., Сравнительный анализ подготовительных этапов осуществления Геноцида армян и Руандийского геноцида, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 1 (22), 2020, էջ 59-77:
123. Марукян А.Ц., Сравнительный анализ подготовительных этапов осуществления Геноцида армян и Руандийского геноцида, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1 (658), 2020, էջ 40-49:
124. Мелконян А.А., Участие сыновей армянского народа в антифашистском движении сопротивления во Франции в годы Второй мировой войны (1939–1945 гг.), «Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Երկրորդ աշխարհամարտին» (գիտաժող. զեկ. ժողովածու), Ե., 2020, էջ 25–33:
125. Мелконян А.А., Участие сыновей армянского народа в боевых действиях первого периода Второй мировой войны (1 сентября 1939 г.-21 июня 1941 г.), Решающий вклад в разгром фашистской Германии в Великой Отечественной Войне и создание европейской послевоенной конструкции. Правда истории и современные тенденции зарубежной историографии, докл. 2-й межд. научно-практич. конф., посв. 75-летию победы СССР в Великой Отечественной Войне, Москва, 21-22 сентября, М., 2020, с. 58–64.

- 126.Саргсян С.Т., Публицистика Миграна Таматяна в газете «Арев»: историографический анализ, М., «Право и образование», N 5, 2020, с. 124–134.
- 127.Тунян В.Г., Миф “общей истории” Р. Эрдогана и Геноцид армян, Е., «Յեղափոխական գիտական հանդես» 8 (1), 2020, էջ 151-163:
- 128.Тунян В.Г., Антитезисы геноцида армян, Е., «Պատմություն և քաղաքականություն», թիվ 3 (8), 2020, էջ 21-31:
- 129.Тунян В.Г., Нерсес Аштаракец: личность и время, Е., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2020, էջ 1-20.
- 130.Тунян В.Г., Эчмиадзин и исторический процесс, Е., «Պատմություն և քաղաքականություն», N 4 (9), 2020, էջ 22-28:
- 131.Тунян В.Г., Святой Эчмиадзин, Е., «Պատմություն և քաղաքականություն», N 5 (10), 2020, էջ 20-28:
- 132.Хачатрян К.Г., Место и роль Советской Армении в истории армянской государственности, Ер., “Советская Армения в исторических судьбах армянского народа (к 100-летию Армянской ССР)”, 2020, с. 4-8.
- 133.Bakhchinyan A.H., A Piece of Unknown History: The Armenians in Morocco, Е., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 3(24), 2020, էջ 20-37.
- 134.Bakhchinyan A.H., Soviet Ermeni filmlerinde kurtler, “Kurt Tarihi”, 2020, Nisan-Mayis-Haziran, pp. 16-19.
- 135.Bakhchinyan A.H., Lévon Nordiguian, Marc-Antoine Kaeser, De l'Asie Mineure au ciel du Levant: Antoine Poidebard, explorateur et pionnier de l'archéologie aérienne. Hauterive, Laténium (Neuchâtel, Suisse), 2016, 168 p.”Armenian Review,” 1-2 (Fall-Winter 2020), Watertown, MA, 2020, pp. 117-120 (գրախոսություն):
- 136.Ginosyan N.L., The Chicago Daily News Reports on the Armenian Question, World War I and the Genocide of the Armenians, Yerevan, Е., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 2(23), 2020, p. 254–266.
- 137.Harutyunyan M.G., La “Collezione” di Hovsep Artsakhetsi Secondo il Manoscritto N 3620 del Mesrop Mashtots Matenadaran, М., «Евразийский союз ученых» («ЕСУ»), N 5 (74), 11 часть, 2020, с. 36–39. https://euroasia-science.ru/wp-content/uploads/2020/06/Euroasia__574_11_may_2020.pdf

138. Harutyunyan M.G., Los dos manuscritos inéditos de Hovsep Artsakhetsi (“Comentario de Hovhan Voskeberan sobre Matthew”, “Cuaderno de verbos, el calendario”), Kiev (Ukraine), “American Scientific Journal” (“ASJ”), N (40), Vol. 1, 2020, p. 8–10. https://american-issue.info/wp-content/uploads/2020/09/asj_40_1_august_2020.pdf
139. Harutyunyan M.G., The work of “The book of theoretical philosophy” of Hovsep (joseph) Artsakhetsi according to the manuscript N 2525 of the Mesrop Mashtots Matenadaran, Екатеринбург, «НАУ» («Национальная ассоциация учёных»), N 54, 3 часть, 2020, с. 25–29, https://national-science.ru/wp-content/uploads/2020/05/National_54_3_april_2020.pdf
140. Hovhannisyán G.H., The Ideology of Socialism and the Armenian Political Parties, Yerevan, “WISDOM” (Միտք), N 2, 2020, p. 107–113:
141. Hovhannisyán L.H., Melkonyan A., Poghosyan G., Aghasyan A., Marukyan A., Kertmenjyan D., Melik-Adamyan H., Vardanyan V., Badalyan G., Hovhannisyán A. The losses of Armenian people because of Genocide and the methodological grounds of compensation structure. Yerevan, «Tir» Publishing House, 2019, 608 pp., Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 1 (22), էջ 241-244 (գրախոսություն).
142. Khachatryan H.A., Administrative and legal status of Armenian marzpanate in 428-630S, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2020, էջ 144-157:
143. Kharatyan A.A., The Armenian Patriarchate of Constantinople in the 18th Century, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N2(20), 2020, էջ 56-71:
144. Kharatyan A.A., An episode from the history of the Armenian church, Yerevan, “Fundamental Armenology”, N 2(12), 2020, p. 179-186.
145. Khosroeva A.R., Breve historia del genocidio contra los asirios en el Impero Otomano: Del sultán Abdul Hamid II a los Jóvenes Turcos (1895-1918), Istor–Revista De Historia Internacional, ANO XX, Numero 79, Ciudad de México, Invierno De 2019-2020, paginas 105-118.
146. Khoudinyan G.S., Ruben Safrastyan “Mustafa Kemal: The Struggle Against Republic of Armenia (1919–1921)”, Rzeszów, Poland, “Caucasus-Past-Present-Future”, N 6, 2020, p. 257–261.
147. Makhmuryan G.G., Eprikyan Armine, Nakhijevan (1917-1921), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 3(24), 2020, էջ 240-249:
148. Makhmuryan G.G., Abrahamyan Hrant. Soviet Armenia During the Years of the Nationwide Struggle (1988-1990), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես, N 2 (23), 2020,

էջ 267-273.

149.Melikyan V.H., Adoption of the program-declaration of Transcaucasian Seim and its legislative activities (february–march), Yerevan, “Fundamental Armenology”, N 2(12), 2020, pp. 187-208:

150.Melkonyan A.A., La situation extérieure de la République D’Arménie (1918–1920), Colloque, Cent ans après le front de l’Est, l’Arménie et le Levant entre guerres et paix, Lion, 2020, p. 109–118:

151.Melkonyan A.A., Les activités des délégations arméniennes à l’assemblée de Paris, Colloque, Cent ans après le front de l’Est, l’Arménie et le Levant entre guerres et paix, Lion, 2020, p. 61–64:

152.Ohanean S.T., Armenian Relief Corps in Iraq (1927/1930-1958), Ե., «Բանբեր հայազիտություն» միջազգային հանդես, N 2, 2020, էջ 85-96:

153.Ohanean S.T., The Role of Women in the Social and Political life of the Republic of Armenia 1918-1920–The First Republic of Armenia (1918-1920) on its Centenary: Politics, Gender, and Diplomacy, International Conference organized by The Society of Armenian Studies, SAS. San Antonio, Texas, 15 Nov. 2018. Collection of Papers, “The Press at the California State University”, Fresno, USA 2020 pp. 113-132.

154.Qosyan L.S., Grigor Janshyan's help to the western armenians during the hamidian massacres, Yerevan, “Fundamental Armenology”, N 2(12), 2020, էջ 175-178:

155.Sahakyan R.O., The Formation of the Militia in Van Province (November 1915 – October 1916), Yerevan, “Fundamental Armenology”, N 1(11), 2020, p. 54–65, [http://www.fundamentalarmenology.am/datas/issues/ISSUE-1-\(11\)-2020.pdf](http://www.fundamentalarmenology.am/datas/issues/ISSUE-1-(11)-2020.pdf)

156. بين سال 630-428 م. «بيان». شماره 91, 92. ص. 60-50.

Հողվածները հրատարակվել են «Խորհրդային Հայաստանի առօրյա կյանքի «սպիտակ էջերը» (1940-1960-ական թվականներ)» հողվածների ժողովածուում, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2020, 200 էջ:

157.Ժամհարյան Գ.Ա., Առանձնապես ծանր հանցագործությունները Խորհրդային Հայաստանում 1950-ականների վերջին, 1960-ականների սկզբին (Սոցիալ-հոգեբանական և իրավական որոշ հանգամանքների վերլուծություն), էջ 115-129:

158.Ժամհարյան Գ.Ա., Ընտանեկան բռնությունները ընդդեմ կանանց Խորհրդային Հայաստանում ըստ ՀԽՍՀ ժողովրդական դատարանի նյութերի (1960-ական թվականներ), էջ 130-141:

159.Խաչատրյան Կ.Հ., Հայրենադարձ հայերի սահմանախախտումների խնդիրը «Մեծ հայրենադարձության» տարիներին (1946-1948 թթ.), էջ 67-89:

160.Ղազարյան Գ.Խ., Խորհրդային ամանորը և այն տոնելու առանձնահատկությունները Հայաստանում, էջ 159-173:

161.Ղազարյան Գ.Խ., Խորհրդային Հայաստանում հայրենադարձների առօրյալի պատմությունից (1946-1948 թթ.), էջ 37-54:

162.Ղազարյան Գ.Խ., Խորհրդային տոները հայկական ԽՍՀ բնակչության առօրյա կյանքի համատեքստում, էջ 174-197:

163.Ղազարյան Գ.Խ., Հայրենադարձ արվեստագետների առօրյան Խորհրդային Հայաստանում հետպատերազմյան առաջին տարիներին, էջ 55-66:

164.Ղազարյան Գ.Խ., Պաշտոնական դիրքի չարաշահումները ՀԽՍՀ միլիցիայի աշխատակիցների առօրյայում հետպատերազմյան առաջին տարիներին, էջ 90-100:

165.Սուքիասյան Հ.Կ., Խորհրդահայ գյուղի առօրյան Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, էջ 7-19:

166.Սուքիասյան Հ.Կ., Խուլիզանության դրսևորումները Խորհրդային Հայաստանի բնակչության առօրյա կյանքում (1960-ականների երկրորդ կես), էջ 101-114:

167.Սուքիասյան Հ.Կ., Ղազարյան Գ.Խ., Խորհրդային Հայաստանում հայրենադարձների տեղավորման և ինտեգրման գործընթացի պատմությունից (1946-1948 թթ.), էջ 20-36:

168.Жамгарян Г. А., «Несуны» в Советской Армении 1960-ых годов: Анализ исторической памяти по устным источникам, с. 142-158.

Հոդվածները հրատարակվել են «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական հոդվածների ժողովածուում, N20, Ե., Պատմ. ինստ., 2019, 253 էջ:

169.Ազիզբեկյան Ռ.Լ., ՀՀ և ՌԴ միջև ռազմաքաղաքական համագործակցության սկզբնավորումն ու զարգացումը 1991-2008 թթ., էջ 191-220:

170.Ամիրբեկյան Ա.Ա., Կամավորականների առօրյան Արցախյան պատերազմի սկզբնական փուլում (Տողի և Սարիշենի օրինակով), էջ 221-233:

171. Ժամհարյան Գ.Ա., Ուշ ստալինյան դարաշրջանի խորհրդային առօրեականության պատմությունը արդի ռուսաստանյան պատմագրության մեջ, էջ 142-165:
172. Հարությունյան Ն.Ա., Հայաստանի Հանրապետությունում հայ առաքելական եկեղեցու գործունեության պատմությունից, էջ 234-245:
173. Հովսեփյան Մ.Վ., Միացյալ և Անկախ Հայաստանի մասին հայտարարության արձագանքը պոլսահայ մամուլի էջերում, էջ 52-66:
174. Սայիյան Ա.Ս., Պոնտոսի հարցը և հայ-հունական չստացված համագործակցությունը, էջ 18-51:
175. Սուքիասյան Հ.Կ., Հոգևորականները Խորհրդային Հայաստանում 1920-ական թվականներին (առօրեականության դրվագներ), էջ 83-107:
176. Վարդանյան Գ.Վ., Խորհրդային Հայաստանում միջին մասնագիտական կրթական համակարգի ձևավորման պատմությունից (1921-1925 թթ.), էջ 67-82:
177. Օհանեան Ս.Տ., Իրաքի Հալեբք և յարակից գիւղերու հիմնադրումը, զարգացումն ու անկումը (1929-1970-ական թթ.), էջ 124-141:
178. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Սուրիահայութեան օժանդակութիւնը 1988 թ. Սպիտակի երկրաշարժէն տուժած հայրենիքին, էջ 166-190:
179. Гарибджанян С. Г., Создание и деятельность Тропического института Армении, с. 108-123:

Հոդվածները հրատարակվել են «Պատմության դասերը. 1920-2020 թթ.: Հին խնդիրներ և նոր մարտահրավերներ» հոդվածների ժողովածուում, Գյումրի, 2020, 281 էջ:

180. Մելքոնյան Ա.Ա., Վրաստանի և Հայաստանի անկախության վերականգնման 100-ամյա ուղին (պատմական գուգահեռներ), էջ 4-23:
181. Խաչատրյան Կ.Հ., Հայաստանի խորհրդայնացումը հայ-ռուս-թուրքական հարաբերությունների համատեքստում 1920 թվականին, էջ 85-118:
182. Մարուքյան Ա.Ց., Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչած պետությունների խորհրդարանների ընդունած փաստաթղթերի պատմաիրավական քննությունը, էջ 118-146:
183. Սուքիասյան Հ.Կ., Խորհրդային Հայաստանի Արտաքին գործերի ժողովրդական կոմիսարիատի կառուցվածքը 1920-1922 թթ., էջ 165-192:

Հոդվածներ, որոնք լույս են տեսել 2020 թ., քայքայված են 2019 թ. և դուրս են մնացել 2019 թ. հաշվետվությունից

184. Բախչինեան Ա.Հ., Համո Սուքիասեան, Նարինէ Երանոսեան, Խորհրդային Հայաստանի Երգիծական Մամուլը 1920ական Թուականներին, Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդէս», N 39, 2019, էջ 870-874 (գրախոսություն):

185. Թոխարյան Կ.Ս., Հովհաննէս Թումանյանը և աստղագիտությունը, Գրականության և մշակույթի արդի հիմնախնդիրներ, Երևանի Վ. Բրյուսովի անվ. պետ. լեզվահասարակագիտ. համալս., պր. ԺԱ, Ե., 2019, էջ 221-229:

186. Ստեփանյան Գ.Ս., Դիտարկումներ Գորիսի մելիքության հիմնադրման և առաջին մելիքի՝ Մեծ Մելիք-Օհանի ու նրա որդու Բաղրի վիմագրական արձանագրությունների շուրջ, Ե., «Հայագիտություն Սյունիք», հոդվածների ժողովածու, N1 (13), 2019, էջ 19-61:

187. Вардумян Г.Д., Анания Ширакаци и Античная наука, «Գրականության և մշակույթի արդի հիմնախնդիրներ», Երևանի Վ. Բրյուսովի անվ. պետ. լեզվահասարակագիտ. համալս., պր. ԺԱ, Ե., 2019, էջ 179-189:

188. Мелконян А.А., Армянские источники о народах Центральной Азии и Золотой Орде (XIII–XV вв.), Сб. матер. межд. научно-практич. конф. «Евразийское историческое наследие: грани истории – от истоков до современности», Нур-Султан, 2019, с. 41–47.

189. Tokhatyan K.S., Petroglyphs of Armenia along the Great Silk Road, Conference Proceedings of "2nd Annual international conference on Traditional Cultures along the Silk Roads", Beijing, China (August 26-28, 2019), Beijing, 2019, p. 172-199:

190. Vardumyan G.D., Ancient Armenian Cosmogonic and Theogonic Myths, Conference Proceedings of "2nd Annual international conference on Traditional Cultures along the Silk Roads", Beijing, China (August 26-28, 2019), Beijing, 2019, p. 154-171:

6. Պատմության ինստիտուտ
Տնօրեն՝ ակ. Ա. Մելքոնյան
Փոխտնօրեն՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան
Գիտքարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան
Էլեկտրոնային փոստ՝ history@sci.am և patminst@sci.am
Կայքէջ՝ www.academhistory.am

Մասնագիտական խորհուրդ 004՝ «Հայոց պատմություն»
Նախագահ՝ ակ. Ա. Մելքոնյան, գիտքարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան

7. Գիտական կենտրոնները ներկայացնեն մեկ ընդհանուր հաշվետվություն:

8. Հաշվետու տարում պաշտպանված դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների քանակը:

Պաշտպանվել է 5 թեկնածուական ատենախոսություն:

Պաշտպանվել է 1 թեկնածուական ատենախոսություն:

9. Տեղեկություններ հաշվետու տարում պատվավոր կոչումների և պարգևատրումների արժանացած գիտնականների մասին (անունը, ազգանունը, պարգևի լրիվ անվանումը)-----:

10. Գիտության և կրթության ոլորտում համագործակցությունը ՀՀ բուհերի և այլ կազմակերպությունների հետ՝ նշելով համատեղողների թվաքանակն ըստ կազմակերպությունների՝

ՀՀ ԳԱԱ Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ-1

ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոն (Մագիստրատուրա) – 2

Մատենադարան-2

Երևանի պետական համալսարան-5

Վ. Բրյուսովի անվան լեզվաբանական համալսարան-2

Երևանի պետական տնտեսագիտական համալսարան-1

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան-1

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի
հենակետային վարժարան - 1

Հայ-ռուս (Սլավոնական) համալսարան - 1

Գորիսի պետական համալսարան - 1

Երևանի «Գլաձոր» համալսարան - 1

Եվրոպական համալսարան-2

ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր - 1

Մայր Աթոռ Ս.Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր աստվածաբանական ճեմարան-1

Սևանի Վազգենյան հոգևոր դպրանոց-1

Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան-1

Հայաստանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա-1

Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտ-1

Կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն հիմնադրամ-1

Հայաստանի ամերիկյան համալսարան-1

Երևանի Պ. Չայկովսկու անվան երաժշտական միջնակարգ մասնագիտական դպրոց-1
 «Շահամիր Շահամիրյան»-ի անվան կրթահամալիր-1
 «Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲՀ «Ուսումնա-սպորտային համալիր» հիմնարկ-1
 «Սիվիլնեթ» լրատվական կայք-1
 Հայաստանի Հանրային ռադիո-1
 «ՎԷՄ» համահայկական հանդես -1
 «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդես-2

Համատեղ հրապարակումները՝

Արցախի Հանրապետության կրթության, գիտության և մշակույթի նախարարության, «Մշակույթ և ապագա» հիմնադրամի (Ռուսաստան) հետ առցանց միջազգային գիտաժողով

Արցախի հանրապետության Շուշիի տեխնոլոգիական համալսարանի հետ առցանց միջազգային գիտաժողով

11. Տեղեկություն համատեղ միավորումների (ամբիոններ, լաբորատորիաներ և այլն) մասին-չկա:

Աղյուսակ 1

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2020 թ. թեմատիկայի ամփոփ տվյալներ

№	Կազմակերպությունը	Թեմաների կամ պայմանագրերի թիվը (ո) և ֆինանսավորման ծավալը (X հազ. դր.)			
		Նպատակային ֆինանսավորում	Բազային ֆինանսավորում	Թեմատիկ ֆինանսավորում	Տնտ.պայմանագրեր
			147.944,8	9.512,0	

Աղյուսակ 2

Արտոնագրային ցուցանիշներ չկան

№	Կազմակերպությունը	Արտոնագրերի հայտերի թիվը	Դրական որոշումների թիվը	Ստացված արտոնագրերի թիվը
1	2	3	4	5

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի անցկացրած հանրապետական և միջազգային գիտական միջոցառումներ

№	Միջոցառման անվանումը	Անցկացման վայրն ու ժամանակը, կազմակերպիչները	Մասնակիցների թիվը	
			ընդամենը	այդ թվում՝ արտ. երկրներ ից
	«Բարու. շարունակական ցեղասպանություն (1905-1990 թթ.)» խորագրով գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 21.01.2020 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	3	
	Ադրբեջանի ցեղասպանական վարքը. պատմություն և արդիականություն (իրավաքաղաքական գնահատականի ց մինչև միջազգային դատարան) միջազգային առցանց գիտաժողով՝ նվիրված Շուշիի հայ բնակչության ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին	Արցախի Հանրապետության կրթության, գիտության և մշակույթի նախարարություն ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի Պատմության ինստիտուտ «Մշակույթ և ապագա» հիմնադրամ (Ռուսաստան) 15-16.07.2020 Շուշի	5	13

	<p>«Օտար աղբյուրները հայկական գաղթավայրերի մասին» միջազգային առցանց գիտաժողով՝ նվիրված հայր Ղևոնդ Ալիշանի ծննդյան 200-ամյակին</p>	<p>15-16.09.2020 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Արցախի հանրապետության Շուշիի տեխնոլոգիական համալսարան</p>	13	8
	<p>Պ.գ.դ., պրոֆեսոր Համլետ Հարությունյանի հիշատակին նվիրված միջոցառում: Նրա «Երևանի նահանգի վարչաժողովրդ ազրական պատկերը, արհեստներն ու առևտուրը» մենագրության և «Կենսամատենագիտություն» ներկայացում:</p>	<p>ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 25.09.2020</p>	40	

Աղյուսակ 4

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատակիցների արտասահման (այդ թվում՝ ԱՊՀ երկրներ) կատարած գործուղումներ

№	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Գործուղված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների և մասնակցելու	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու	Բանակցությունների և քննարկումների համար
		ԱՄՆ	1	1	

Աղյուսակ 5

**ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում արտասահմանյան գիտնականների
ընդունելություն**

№	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Ընդունված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների ն մասնակցելու	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու	Բանակցությունների և քննարկումների համար
1	2	3	4	5	6

Աղյուսակ 6

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի միջազգային դրամաշնորհներ

№	Կազմակերպությունը	Թեմայի անվանումը	Հիմնադրամի կամ կազմակերպության անվանումը	Դրամաշնորհի ժամկետը		Ֆինանսավորման ծավալը (\$, €, դր., руб.)		Թեմայի ղեկավարը
				սկիզբ	ավարտ	ընդհանուր	2020 թ. համար	
1	2	3	4	5		6	7	8

Աղյուսակ 7

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտաշխատողների 2020թ. հրապարակումների ընդհանուր քանակը

№	Կազմակերպությունը	Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր		Ուսումնական ձեռնարկներ, դասագրքեր		Հոդվածներ, զեկուցումներ		Թեզիսներ	
		Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	21	5			166	24		

Տվյալներ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում գործող մասնագիտական խորհուրդների վերաբերյալ

№	Կազմակերպությունը	Ատենախոսության խորհրդի ծածկագիրը	Մասնագիտության ծածկագիրը և անվանումը	Խորհրդի նախագահը, գիտքարտուղարը (գիտ.աստիճան, անուն, ազգանուն)	2020թ. կազմակերպության աշխատակիցների կողմից պաշտպանված ատենախոսությունների թիվը	
					դոկտորական	թեկնածուական
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	004	Է.00.01 (Հայոց պատմություն) Է.00.05 (Պատմագրություն, աղբյուրագիտություն)	պ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան պ.գ.թ., դոցենտ Հ. Մուրադյան		1

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատողների թվաքանակի ամփոփ տվյալներն առ 01.01.2020 թ.

№	Կազմակերպությունը	Աշխատողների ընդհանուր թիվը	Գիտական աշխատողների ընդհանուր թիվը	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսներ	ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամներ	Գիտության դոկտորներ	Գիտության թեկնածուներ
1	Պատմության ինստիտուտ	97	66	1	1	17	40

Ինստիտուտի տնօրեն

Ինստիտուտի գիտքարտուղար

Ա.Ա. Մելքոնյան

Հ.Ղ. Մուրադյան

ANNUAL REPORT

On the Main Results of the Scientific and Scientific-Organizational Activities of the Institute of History of NAS RA for 2020

1. *The most important results.*

Within the framework of the theme "The Armenian Statehood from the Ancient Times to 1918" (headed by academician of the NAS RA A. Melkonyan), the issues related to the demographic characteristics and economic life of the Yerevan province were covered on the basis of archival documents, statistical data, press materials and scientific literature.

Within the framework of the theme "Armenia and Armenians in the modern period. The Armenian question and the Armenian Genocide" (headed by Doctor K. Khachatryan), based on rich factual material, covers the problem of the Armenian territories occupied by Kemalist Turkey and Soviet Azerbaijan in 1920-1930. This work makes it possible to understand the process of demarcation of the borders of the Republic of Armenia and the Republic of Artsakh. The work is equally important and actual from both a historiographical and political point of view.

The activity and position of Armenians who settled in the territory of Mesopotamia (Iraq) since ancient times were highlighted.

2. **Results obtained on the basis of basic financing:**

Within the framework of the theme "Armenian statehood from ancient times to 1918" (headed by Academician of the NAS RA A. Melkonyan) the following works were published:

- Henrik Svazyan's monograph "Armenian-Albanian Church Relations in the II-VIII Centuries", which explains the issues of penetration, recognition and worship of Christianity in Albania, also highlights the relationship between the churches of the same faith in two neighboring countries - Great Armenia and Albania, historically formed in different eras. The work identifies and resolves issues that have received different interpretations in historiography, criticizes far-fetched points of view and makes adjustments.

- Suren Sargsyan's book "The Publicism of Mihran Tamatyan", which highlights the journalism of the fighter of the national liberation struggle, socio-political and party figure, writer, translator, teacher Mihran Tamatyan.

Within the framework of the theme "Armenia and Armenians in the Newest Period. The Armenian Question and the Armenian Genocide "(headed by Dr. K. Khachatryan) the following books were published:

- Ararat Hakobyan's work "The Idea of a United and Independent Armenia in the Process of Development of the History of the Armenian People", in which an attempt was made to reveal the historical origins of the idea of a united Armenia, to show its further process, the steps taken by the Armenian socio-political and state circles in the modern era to unite two parts of Armenia, ongoing discussions and treaty language of international authorities.

- Ararat Hakobyan's monograph "Attempts to Dissolve the " A. R. Dashnaktsutyun " Party by the Armenian Communist Party (1920s)", which makes it possible to follow the process of the 1920s – how, on the way to establishing its autocracy in Armenia, the Armenian Communist Party, following the sample and imitation of the Communist (Bolshevik) Party of Russia (RCP(b)), tried, using all forms and means of struggle, to break up and dissolve its main ideological opponent both in Armenia and within the Diaspora. At the end of the work, the personal tragedy of the first Prime Minister of Armenia Hovhannes Kajaznuni is presented in the form of an appendix.

- K. A. Harutyunyan's monograph "Admiral of the Fleet of the Soviet Union, Hero of the Soviet Union Ivan Stepanovich Isakov". The book, based on new archival documents, relevant literature and press materials, briefly covers the biography of Admiral of the Fleet of the Soviet Union, Hero of the Soviet Union Ivan (Hovhannes) Stepanovich Isakov (Ter-Isahakyan), reveals new pages of his military, scientific and literary activities.

- The work of Artsvi Bakhchinyan and Barbat Luka Joksimovich «Јермени и срби кроз историју. Огледи о јерменско-српским историјско-културним везама од средњег века до данас», the first part of which (author Artsvi Bakhchinyan) presents the Armenian-Serbian historical and cultural relations (from the early middle ages to World War II). The second part (by Luka Joksimovic Barbat) presents the Armenian-Serbian historical and cultural relations in the late XX - early XI century, the activities of the Serbian-Armenian society in Belgrade and the activities of the Armenian community in Serbia. The volume concludes with the "Gallery of Serbian Armenians", which presents 13 Serbian Armenians and their families.

Within the framework of the topic "Source studies and historiography" (the scientific supervisor A. Shahnazaryan) the following books published:

- Lilit Hovhannisyan's work "Coverage of the problems of the history of the Armenian question of 1915-1923 in Armenian historiography (1991-2015)", which presents a critical analysis of the results of historical studies carried out in the Republic of Armenia in 1991-2015 on the problems of the history of the Armenian question 1915-1923, the opinions and views of their authors.

- Mariam Hovsepyan's book "Problems of Armenian Refugees and Orphans in the Constantinople newspaper "Battle" (1918-1923)", which presents the problems of Armenian refugees and orphans, as well as programs and important measures implemented to solve them by the State and Armenian national structures of the First of Republic of Armenia and Turkey. The collection of the publication can serve as a primary source, as numerous documents related to the Armenian issue and, in particular, the problems of Armenian refugees and orphans were printed first-hand on the pages of the newspaper.

4. The applied working out (no).

Director of the Institute of History,
Academician of NAS RA

A. A. Melkonyan

Scientific Secretary of the Institute of History,
Candidate of History, associate professor

A. Gh. Muradyan

О Т Ч Е Т
об основных результатах
научной и научно-организационной деятельности

1. Наиболее важные результаты.

В рамках темы «Армянская государственность с древнейших времен до 1918 года» (руководитель академик НАН РА А.Мелконян) на основе архивных документов, статистических данных, материалов прессы и научной литературы были освещены вопросы, связанные с демографической характеристикой и экономической жизнью Ереванской губернии.

В рамках темы «Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос и Геноцид армян» (руководитель д.и.н. К. Хачатрян) на основе богатого фактического материала освещается проблема армянских территорий, оккупированных кемалистской Турцией и Советским Азербайджаном в 1920-1930 годах. Работа дает возможность понять процесс демаркации границ Республики Армения и Республики Арцах. Работа одинаково важна и актуальна как с историографической, так и с политологической точки зрения.

Была освещена деятельность и положение армян, обосновавшихся на территории Месопотамии (Ирака) с древнейших времен.

2. Результаты, полученные на основе базового финансирования:

В рамках темы «Армянская государственность с древнейших времен до 1918 года» (руководитель академик НАН РА А. Мелконян) были изданы:

- Монография Генрика Связяна "Армяно-агванские церковные отношения во II-VIII веках", в которой разъясняются вопросы проникновения, признания и вероисповедания христианства в Агванке, освещаются так же взаимоотношения единоверных церквей двух соседних стран - Великой Армении и Агванка в исторически сложившихся разных эпохах. В работе выявляются и получают свое решение вопросы, получившие различное истолкование в историографии, критикуются надуманные точки зрения и вносятся коррективы.
- Книга Сурена Саргсяна «Публицистика Миграна Таматяна», в которой освещена публицистика борца национально-освободительной борьбы, общественно-политического и партийного деятеля, писателя, переводчика, педагога Миграна Таматяна.

В рамках темы «Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос и Геноцид армян» (руководитель д.и.н. К. Хачатрян) были опубликованы:

- Работа Арарата Акопяна «Идея объединенной и независимой Армении в процессе развития истории армянского народа», в которой была сделана попытка выявить

исторические истоки идеи объединенной Армении, показать ее дальнейший процесс, шаги, предпринятые армянскими общественно-политическими и государственными кругами в Новое время по объединению двух частей Армении, проводимые обсуждения и договорные формулировки международных инстанций.

- Монография Арарата Акопяна "Попытки роспуска партии "А.Р.Дашнакцутюн" Армянской Компартией (1920-е годы)", которая дает возможность проследить за процессом 1920-х годов – каким образом Армянская компартия, на пути установления в Армении своего единовластия, по примеру и подражанию Коммунистической (большевистской) Партии России (РКП(б)), пыталась, с применением всех форм и средств борьбы, развалить и распустить своего главного идеологического противника как в Армении, так и в рамках диаспоры. В конце труда в виде приложения представлена личная трагедия первого премьер-министра Армении Ованеса Каджазнуни.

- Работа К.А. Арутюняна “Адмирал флота Советского Союза, Герой Советского Союза Иван Степанович Исаков”. В книге на основе новых архивных документов, соответствующей литературы и материалов печати вкратце освещается биографии Адмирала флота Советского Союза, Героя Советского Союза Ивана (Ованнеса) Степановича Исакова (Тер-Исаакяна), раскрываются новые страницы его военной, научной и литературной деятельности.

- Монография Арцви Бахчиняна и Лука Йоксимович Барбата «Јермени и срби кроз историју. Огледи о јерменско-српским историјско-културним везама од средњег века до данас». Первая часть (автор: Арцви Бахчинян) представляет армяно-сербские исторические и культурные связи от раннего средневековья до Второй мировой войны. Вторая часть (автор: Лука Йоксимович Барбат) представляет армяно-сербские исторические и культурные связи конца 20 в. и в 21 в., деятельность Сербского-армянского общества в Белграде и армянской общины Сербии Том завершается "Сербской-армянской галереей", где представлены 13 деятелей и семей армянского происхождения в Сербии.

В рамках темы «Источниковедение и историография» (научный руководитель к.и.н. А. Шахназарян) было опубликовано:

- Работа Лилит Оганесян «Освещение проблем истории Армянского вопроса 1915–1923 гг. в армянской историографии (1991-2015 гг.)», в которой представлен критический анализ результатов исторических исследований, осуществленных в Республике

Армения в 1991–2015 гг., посвященных проблемам истории Армянского вопроса 1915–1923 гг., мнений и взглядов их авторов.

- Книга Мариам Овсепян "Проблемы армянских беженцев и сирот в константинопольской газете "Битва" (1918-1923 гг.)», в которой представлены проблемы армянских беженцев и сирот, а также программы и важные мероприятия, осуществленные для их решения государственными и армянскими национальными структурами Первой Республики Армения и Турции. Коллекция издания может служить первоисточником, так как на страницах газеты из первых рук были напечатаны многочисленные документы, касающиеся Армянского вопроса и, в частности, проблем армянских беженцев и сирот.

3. Результаты тематического финансирования.

В рамках научно-исследовательской темы «Белые страницы» повседневной жизни Советской Армении (1940-1960)» под кодом 18Т-6А225 (руководитель д.и.н., проф. К. Хачатрян) было опубликовано 5 научных статей, 1 доклад представлен на конференции.

Под рубрикой «Белые страницы повседневной жизни Советской Армении " (1940-1960 гг.)» издан также сборник статей, в котором обобщены исследования по теме. В частности, были изучены будни советского армянского села в годы Великой Отечественной войны, повседневная жизнь сотрудников милиции Армянской ССР в первые послевоенные годы, выявлены подробности о недостатках в системе (коррупция, злоупотребление должностным положением, грабеж государственного имущества и др.).

Были изучены вопросы, касающиеся Великой репатриации в 1946-1948 гг. и будней репатриантов в Советской Армении – их распределение, обеспечение жильем, обеспечение бытовыми условиями первой необходимости и интеграция, а также возникшие после этого на психологическом и бытовом уровне проблемы и трудности, неординарность отношений “местный-репатриант” и “государство-репатриант”, попытки репатриантов пересечь государственную границу СССР.

Отдельными задачами исследования стали проявления хулиганства в Советской Армении в первые послевоенные десятилетия, социально-правовые обстоятельства особо тяжких преступлений, бытовые представления населения о нравственности в советском армянском обществе, семейное насилие в отношении женщин и их основные особенности

и причины, практика мелкого хищения государственного имущества, будни советского праздника и т. д.

В рамках темы “Книгопечатание в Восточной Армении от установления царского режима до советизации Республики Армения (1828-1920 гг.)” под кодом 19YR-6A059 (руководитель к.и.н., доцент А. Сукиасян), были опубликованы 4 научные статьи, на конференциях представлено 3 доклада.

Изучены мотивы образовательной и издательской деятельности протестантских проповедников Базеля, обосновавшихся в Шуши с середины 1820-х годов, история основания армянского училища и типографии в Шуши в 1827 г. Появились новые сведения о неизвестных науке книгах, опубликованных в Шуши (выяснились также данные неизвестного до сих пор первого издания типографии).

Задачей исследования стал вопрос цензуры книг на армянском языке, издаваемых на территории Закавказья, по-новому раскрывая деятельность архиепископа Нерсеса Аштаракеци как духовного цензора армяноязычных книг, что ранее оставалось вне поля зрения исследователей.

Были изучены также проблемы, касающиеся тематической и содержательной направленности книг, изданных в типографиях Эчмиадзина и Гориса в конце XIX - начале XX веков, организации печатного дела, распространения и культурного влияния книг.

4. Прикладных разработок нет.

Директор института,
академик НАН РА

А.А. Мелконян

Ученый секретарь, к. и. н., доцент

А.Г. Мурадян